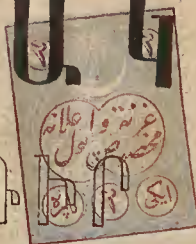

Բ Ի Ի Ր Ա Կ Ն

Լ Ր Ա Գ Ե Ր

ԳԻՏԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

Դ. ՏԱՐԻ

ԹԻԻ 74

28 / 6 ՅՈՒԼԻՍ 1885

1. Ինչպիսիք առ այժմ ամիսը երկու անգամ կը հրատարակուի : — 2. Տարեկան գինն է ամեն տեղոյ համար 2¹/₄ արծաթ մեծիս, քրքրատուրեան ծախքը մեք վրայ ըլլալով : — 3. Ձեռնէ կը ծախուի հասր 2 դանեկան : — 4. Բաժանորդ գրուի ուղղուներ դիմելու են կամ իրենց հաոցէն պիտի եր են առ խմբագիրն ի Գրասուն Փարիզու հասկոքեան խան քիւ 13, 14 : Նաեւ, կրնան Ղալաքիոյ կողմը Ամերիկեան վանաւատունն ալ դիմել երեն համի փողոց քիւ 13 : — 5. Բարակցի վերաբերեալ ամենայն գրութիւնք եւ բաժանորդական վճարմանք պէտք է ուղղել առ խմբագիրն : — 6. Անվար համակ կամ ո եւ է գրութիւն չընդունուի : — 7. Տասն օրինակի համար բաժանորդ գնողին մէկ օրինակ ձեռն կը տուի :

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Անհարկ մը առ եկեղեցին. — Խոստում եւ պատուէր. — Փոստիւրականութիւն ծովու. — Դահլազարութիւն Մեծին Գիւրոսի. — Զարմանալի նախախնամութիւն. — Շանց հաւատարմութիւնը. — Ազգային. — Բաղարական :

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ԱՌ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Քրիստոսի եկեղեցին որ ի Սուրբ գիրս անուանեալ է երկրի վերայ Աստուծոյ թագաւորութիւն եւ երկնից մէջ Քրիստոսի արեամբն արդարացեալ Նորա անարատ հարսն, իւր այս գերազանց փառք ու մեծութեամբն արժանի է հաւատացելոց սրտեռանդն նախանձու եւ սիրոյն : Եւ բնական է որ ամեն ճշմարիտ հաւատացեալ իւր այս սուրբ սիրոյն ու նախանձուն հետ միտցած ունենայ բարձր նկատում առ ամենայն ինչ՝ որ նորա արտաքին ձեւի ու կազմակերպութեանն կը վերաբերին :

Ուրախ եմք որ այս նկատում առ հասարակ կայ ամեն տեղ, օրէնք եւ սահմանադրութիւններ կը յօրինուին :

Եւ ի յոյս կը բերուին, յարանուանական բաղդատութիւնը կը լլնան, որպէսզի ամեն բան փորձուելով յաւագոյն ընտրուի ի զարգացումն եւ յառաջադիմութիւն եկեղեցւոյ : Սակայն, այսու ամենայնիւ այն խնդրոյ մէջ կայ մի հիմնական եւ ամենակարեւոր կէտ որ պէտք է առաջնակարգ լինել ամեն Քրիստոսեայ մտաց մէջ, այն է կեանք :

Որչափ որ գիտեմք կեանքն է որ յառաջ կը բերէ եւ կը զարգացնէ զկազմակերպութիւն, եւ կը գործէ նովաւ : Նաեւ սա ալ ճշմարիտ է թէ կազմակերպութիւնը կենաց չափ աստուածային են : Առաքեալն խօսելով մինչեւ իսկ սերմանց վերայ այսպէս կըսէ. « Եւ Աստուած տայ նմա մարմին որպէս եւ կամի, եւ իւրաքանչիւր սերմանեաց զիւր մարմին » :

Արդ, եկեղեցին եթէ երկրի վերայ Աստուծոյ թագաւորութիւն, Նորա բնականեղի եւ ընտանիքն է, միթէ անոր պատկանեալ յարմարագոյն կազ-

մակերպութիւնն զանց ըրած է, ոչ ուր որ կայ կեանք, կայ նաեւ հոն մի աստուածային կազմակերպութիւն. և կեանքն է որ պիտի զարգացնէ զայն:

Յաւալի իրողութիւն մ'է որ եկեղեցւոյ ճշմարիտ գաղափարը՝ զարդիս ընդհանրապէս վերցած է քրիստոնէութիւնը դաւանող մտքերէ: Եկեղեցւոյն նկատմամբ՝ Առաքելոց և նախնական Քրիստոնէից ըմբռնումն ո՞րքան տարբեր էր արդի քրիստոնեայ մտաց ըմբռնումէն: Եկեղեցին նոցա մտաց մէջ գերազոյն իրողութիւն մ'էր համայն աշխարհի համար իբրեւ աստուածային կեանքով կազմաւորեալ «Մարմինն Քրիստոսի, նորա լրումն որ կը լեցնէ ամեն բան ամեն բանի մէջ»՝ նա այսպէս լինելով՝ անկեալ մարդկութեան մը վերականգման միայնակ յոյսն էր: Աստուածորդին իջաւ յերկնից, որպէսզի իւր չարչարանօք, խաչելութեամբ ու մահուամբն այսպէս եկեղեցի մը հաստատէ. և յարեալ ի մեռելոց համբարձաւ յերկինս, անտի ուղղելու իւր արեամբն գնեալ եկեղեցւոյն յաղթանակի ճակատագիրն:

«Գործք առաքելոց» կոչուած գիրքն կրնայ պատշաճութեամբ գործք Քրիստոսի կոչուիլ, քանզի յԱւետարանս ինքն ուսոյց զիւր աշակերտս անձամբ, և ի գործս առաքելոց ուղղեց և առաջնորդեց զանոնք իւր գահուն աստիճաններէն: Սխալ է վերջացնել Քրիստոսի կենաց պատմութիւնն իւր համբարձմանն հետ: Թագաւորի մը կեանքը չ'վերջանար յորժամ նա կ'ամբառնայ ի գահ: Իւր խոստումն է, «Ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս մինչև ի կատարած աշխարհի», ուր որ երկու կամ երեք միաբանած են

Քրիստոսի անունովը, անդ է նոյն խօսի ինքն, և սորա են սահմանեալ միաբանութիւն՝ մի կենդանացուցիչ հոգւով. » ապա եթէ որ զհոգի Քրիստոսի ոչ ունի, սա չէ նորա»: Վճռական խօսք:

Արդ, երբ այսպէս գտեր եմք ըստուգիւ Քրիստոնէական կենաց խական գոյութիւնն, յայնժամ գիւրին է նմա օգտակարագոյն և պատշաճ եղած արտաքին ձեւն ու կազմակերպութիւնն ևս գտնել: Հոգին սուրբ՝ եկեղեցւոյ արտաքին կազմակերպութեան և կառավարութեան խնդիրը իմաստութեամբ թողուց, որ իւրաքանչիւր մասնաւոր եկեղեցի ինք հոգայ և տնօրինէ իւր դրից և պարագայներուն ամենէն օգտակար եղած եղանակաւ, միայն մի քանի ընդհանուր հիմնական սկզբունք աւանդելով:

Յետ համբարձմանն Յիսուսի երբ առաքեալք դարձան յերուսաղէմ ձիթենեաց լեռնէն ըսուած է թէ՛ «Սուքա ամենեքին միաբանութեամբ միշտ աղօթք եւ աղաչանք կ'ընէին»: Ահա կը գտնեմք երուսաղէմի մէջ նախնական փոքրիկ եկեղեցին ամենքն միաբանութեամբ աղօթից և աղաչանաց մէջ, Յետոյ Պենտեկոստէի օրը դարձեալ ամենքն ալ միաբան մէկ տեղ կը գտնեմք նոյնպէս աղօթից և աղաչանաց մէջ անտարակոյս, որ ատեն հոգին Սուրբ իջաւ անոնց վերայ զգալի նշաններով՝ և ամենքն ալ հոգւով սրբով լեցուած սկսան քարոզել, և նոցա քարոզութիւնն արդիւնաւորեցաւ նոյն օր փոքրիկ միաբանութեամբ վերայ աւելնալով երեք հազար հոգիի չափ որք յայնմ հետէ «միշտ Առաքելոց վարդապետութեանը ետեւէ էին, ու միաբանութեանը», ու հաց

կարելուն և աղօթքներուն:» Հոս աչքի զարնող գլխաւոր բան մը կայ, այն է Վիսլաւսկի թիւն և արդարեւ Քրիստոնէական կենաց օրհնեալ մէկ օրհնքն է ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՆ: Այս սուրբ միաբանութեամբ կը լինի արդիւնաւոր քարոզութիւն. մշակութիւն սրտի և մտաց ի վարդապետութիւնս Առաքելոյ, սուրբ հաղորդութիւն և երկրպագութիւն: Քրիստոսի եկեղեցին քաղցր և սիրելի միաբանութիւն մ'է. նա ըստ ած է «Հոգւոյն սրբոյ միաբանութիւնն:»

Հաւատացեալք պարտին արթուն կենալ, «Չանալով Հոգւոյն սրբոյ միաբանութիւնը խաղաղութեան կապովը պահել. Մէկ մարմին ու մէկ հոգի ինչպէս կանչուած են իրենց կոչման մէկ յոյսովը. «Տէրը մէկ է, հաւատքը մէկ, մկրտութիւնը մէկ. Մէկ է Աստուած և ամենուն Հայրը, որ ամենուն վերայ ու ամենուն հետ, ու մեր ամենուն մէջն է:»

Յայնժամ և միայն յայնժամ պիտի կարենամք իմաստութեամբ յաւ կերպով գործել երկրորդական խնդրոց մէջ Աւետարանի այն սկզբանց վերայ, որ աւանդուած են ի Հոգւոյն սրբոյ:

ԽՈՍՏՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՈՒԷՐ

Մարդուս համար չ'կայ բան մը որ այնչափ կարևոր ըլլայ քան ունենալ հաստատուն սկզբունքներ. ոչ որ կրնայ յուսալ ու է գործի մէջ յաջողութիւն գրտնել, եթէ ընտրած չ'է որոշ նպատակ մը և գործելու որոշ եղանակ մը: Այն մարդը որ կը գործէ ըստ դիպաց, երբեք չը յաջողիր: Այս ճշմարիտ է նաև անձնական կենաց համար: Կեանք մը որ չ'ունի որոշ նպատակ մը, և հաստատուն սկզբունքներ, երբեք չ'կրնար բարձրանալ:

Այս գերազանցապէս ճշմարիտ է քրիստոնէական կենաց համար: Այն քրիստոնեայն որ չ'ունի որոշ նպատակ և հաստատուն սկզբունք, չը կրնար յուսալ երկրի վերայ վայելել հաւատոյ բազմոյն ուրախութիւններն, կամ երկնից մէջ Տիրոջ շրթունքներէն լսել զօրհասուն, «Ապրի՛ս, բարի և հաւատարիմ ծառայ:»

Քրիստոս կտակած է մեզ խիստ կարեւոր սկզբունքներ, ինչպէս նաև սիրալիր պատուէրներ. որք պիտի օգնեն և առաջնորդեն մեզ ստանալու ինչ որ լաւագոյն է և ճշմարիտ քրիստոնէական կենաց մէջ: Լերան քարոզը իւր մէջ կը պարունակէ քրիստոնէական կենաց կատարելութեան զաղափարականը: Մեր պարտաւորութիւնն է աշխատիլ, որպէս զի այդ սկզբունքներն իրենց լիութեամբն պործեն մեր օրերուն մէջ: Մատթէոսի Զ. զրուխ, 31 համարին մէջ ըսուած է Թէ կենաց անհրաժեշտ պիտոյից համար չափազանց անձկութիւն ունենալու չ'եմք, զի Տէրը ապահոված է զմեզ Թէ մարդիկ իւր նախախնամական սէրն և խնամքն աւելի կը վայելեն քան Թէ օդին թռչուններն և դաշտին շուշանները. և այս վերջին երկուքն ևս կ'ընդունին Թէ կերակուր և Թէ հանդերձ:

Յայտնի է որ եթէ մեր կեանքն այս աշխարհին վերաբերեալ իրաց անձկութիւններով ծանրաբեռնուի, պիտի արգիլուիմք հետամուտ ըլլալէ կենաց բարձրագոյն և հոգեւոր իրաց, և մեր անձերը նուիրելէ իւր ծառայութեան, քանզի մեր մտքերն զրաւուած պիտի ըլլան աշխարհային իրաց նկատմամբ հոգեւոր և վաղուան համար անձկութիւններով, որք ոչ տեղ պիտի թողուն և ոչ ժամանակ հոգեւոր իրաց, կամ ըստ արժանոյն Աստուծոյ ծառայելու համար: Երկիրւած անձի մը մտաց մէջ պիտի ծագի սա հարցումն Թէ, «Ինչպէս կրնամ ազատիլ աշխարհային իրաց և վաղուան հետ կա-

պակցեալ անձկութիւններէն : » Տէրը կը պատասխանէ մեզ, Մատթէոսի 2. գլուխ 33 համարին մէջ, ըսելով . « Նախ խնդրեցէք Աստուծոյ Թագաւորութիւնը և անոր արդարութիւնը : » Մինչոյն ժամանակ կ'ապահովէ զմեզ որ, եթէ այդպէս ընեմք, « այն բոլոր բաները », որոց նշկատմամբ այսչափ անձկութիւն կ'զգամք, « մեզ պիտի յաւելցուին » : Մեր Տիրոջ այս խօսքին նշանակութեան նկատմամբ ու եւ տարակոյս չկրնար ըլլալ : Եւ ոչ կրնայ տարակուսուիլ թէ իւր հետեւողաց շատերն այս պատուէրին և խոստման նկատմամբ չ'ունին հաւատք և քաջութիւն :

Ենթադրելով թէ մեր ընթերցողներէն ոմանք խտրապէս կը փափագին զիտնալ և կատարել այս պատուէրը և վայելել այս խոստումը, պիտի ջանամք անոր նշանակութիւնը պարզել : Եթէ անապաշխարօք հարցնելու ըլլայ թէ այս խոստումնայից պատուէրը իւր հետ ինչ վերաբերութիւն ունի, պիտի պատասխանեմք թէ Աստուծոյ Թագաւորութիւնն է իւր հոգւոյն փրկութիւնը և իւր կարօտ եղած նորոգութիւնը, թէ այս ամեն բանէ աւելի կարեւոր է իրեն համար, և թէ պարտի ջանալ ամեն բանէ յառաջ զայն ստանալ : Պիտի պատասխանեմք թէ հարստութիւն և հաճոյք կարեւորութեան մասին չ'են կրնար բաղդատուիլ փրկութեան և սրտի նորոգութեան հետ, և ուստի ժամանակի մասին ևս այս խնդիրն առաջնութիւն ունի : « Եթէ Տէրը Աստուած է, ծառայէ անոր . » և սկսէ ծառայիլ անոր այժմ, *անմիջապէս* : Ոչ որ պիտի ուրանայ թէ առողջ խորհուրդ մ'է այս, և զործնականապէս ուղիղ : Արդ, տեսնեմք թէ այս մեկնութիւնը ինչ վերաբերութիւն ունի ապաշխարող և Աստուծոյ շնորհօքն նորոգուած Քրիստոնեային : Աստուծոյ Թագաւորութիւնը աշխարհի մէջ Աստուծոյ վերջին տնտեսութիւնն է :

Թիւնն է : Զճմարիտ հաւատացեալքն Աստուծոյ ծառաներն են : Նոքա կոչումն ունին, ոչ թէ միայն աղաղակել « Եկեացէ արքայութիւն քո » յաղօթս, այլ և տրնիլ և գործել յայտնելով զանձինս իւրեանց իբրեւ քաջամարտիկս ընդդէմ չարին : Այս է կէտ նպատակի անձնիւր քրիստոնէի, որ ուղիղ կերպիւ ըմբռնած է զիւր բարձր կոչում : Երբ խօսքն կրօնական պաշտօնէից վրայ է, այս դիտողութեան ճշմարտութիւնը կ'ընդունուի, բայց կենաց սոյն օրէնքն կը պատկանի բոլոր աշակերտաց — աշխարհականաց — ինչպէս պաշտօնէից : Քրիստոնեայք այս օրէնքն հաւատարմութեամբ գործադրելով է որ յաջա աշխարհի պիտի զանազանին անոնցմէ որ չարին կողմն են : Տեսնել Քրիստոնեայ մը որ աշխարհի հետ կը տըքնի այս կենաց բաներուն համար, տեսնել է մէկն որ զործնականապէս կը մերժէ ամէն ինչ որ կը խոստովանի ընդունիլ հաւատոյ մասին : Տեսնել է նաև մէկն որ ոչ թէ միայն կը թերանայ պարտաւորութեան մէջ, այլ և զանց կ'առնուի իւր հոգևոր բարձրագոյն զարգացումը : Տարակոյս չ'կայ թէ անյն մարդն աւելի վստահ է զարգանալու Յիսուս Քրիստոսի շնորհաց և զիտութեան մէջ, որ իւր բոլոր կեանքն և գործը կը հպատակեցնէ այս պատուէրին ոգւոյն :

Բայց ոչ մի քրիստոնեայ երբեք յաջողութեամբ պիտի կատարէ այս պատուէրը կամ լիովին գնահատէ անոր մէջ պարունակուած խոստման հոխումիւնը, եթէ անմիջապէս չ'որոշեր այս նպատակին համար ապրիլ, ոչ թէ ժամանակ մը, այլ միշտ : Եթէ մէկն հաստատապէս չ'որոշեր իւր անձն նուիրել այս նպատակին, ծառայութեան մասին իւր կեանքն աստ և անդ պիտի տատանի : Բաց աստի, զայն իրականացնելու համար հարկ է բռնել հոռանդ : Առաքեալք քրիստոնէական կենաց սոյն յատկանիշն զարմանալի

կերպիւ կը բացատրէ երբ կըսէ. «նպատակը դիտելով՝ Քրիստոս Յիսուսով եղած Աստուծոյ վերին կոչմանը մրցանակին կը վազեմ : »

Ուրեմն նա որ կը փափագի Քրիստոսի պատկերին նմանիլ կատարելապէս և անոր ծառայել, թող նախ « խնդրէ Աստուծոյ Թագաւորութիւնը և Անոր արդարութիւնը, և այդ բոլոր բաներն ալ իրեն պիտի տրուին : »

ՓՈՍՓՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՇՈՎՈՒ

Նա որ կը դեգերի ծովուն ափանց վերայ երեկոյեան ստուերներէն շրջապատեալ՝ յաճախ կը վայելէ չքնաղ տեսարան մը. փայլուն բոցեր կը ցայտեն ջրոյ ծոցէն իբր թէ ծովն փափագէր անձկանօք վերադարձնել մթագնեալ երկնից այն լոյսն՝ զոր ցերեկին ընդունած էր ահիւ։ Երբ կը մօտենաս եգերքին և հետաքրքրութեամբ կը ծռես գլուխդ աւելի մօտէն դիտելու այս խորհրդաւոր լոյսերն, լուսոյ ճաճանչաւոր փողփողուն ու հրապուրիչ կէտերու բազմութիւն մը կ'ներկայանայ աչացդ. և երբ կը քայլես խոնար աւազին վերայ, փոքրիկ աստղեր կը նշմարես ոտիցդ տակ, մինչ ամեն բախում մօտդ ջուրին մէջ փոքրիկ լոյսեր գոգցես կը զարթուցանէ իրենց խոր քունէն :

Այս հիանալի ու ախորժելի տեսարանն մեծագոյն հաճոյք մը կը պատճառէ այն նաւորդին՝ որ կ'անցնի սահելով ընդարձակածաւալ ովկէանին վրայէն, ի մասնաւորի արևադարձի ջուրց վերայ : Գիտուն մը որ ճամբորդութիւններ ըրած է, կը պատմէ թէ ծովն ամեն զիշեր փոսփորականութեան բոց մը կը ներկայացնէր։ Լուսին չը կար, թէ և երկինք պայծառ էր և աստղը կը փայլէին, երկնից փայլն գրեթէ կը խաւարէր ծովուն լուսովն։ Զուրին մակերեւոյթին անվրդով

մասն բոլորովին խաւար էր, բայց ուր որ ամենափոքր ծռւի մը կար, բոլոր զիծն յատակ և պայծառ լուսով մը կը փայլէր։ Նաւուն հետքն լուսեղէն շաւիղ մ'էր գոգցես։ Դիւրին էր կարգաւ ամենափոքր զրով զրքերն անգամ նաւուն խելքին խցիկի մը մէջ նստած, և արդարեւ այնքան զօրաւոր էր սոյն լոյսն որ պարաններն ու առագաստներն լուսոյ և ստուերի երեւոյթներն կը ներկայացնէին որոշակի :

« Երբ նաւ մը », կ'ըսէ Հրմայօթ, « կը մղուի դէպ յառաջ մեզմ հովէն և կը պատռէ փրփրուն ջուրերն, մարդ չը ձանձրանար երբեք դիտելէ այն սիրուն երևոյթն՝ զոր այս յուզումն կը պատճառէ. ամեն անգամ որ այլիք մը մէկ կողմ կը ծռէ նաւն, կապուտակ կամ կարմրագոյն լոյսեր կը ցայտեն վեր նաւուն գոգէն : Անկարելի է նկարագրել փոսփորական ծովու մը գեղեցկութիւնը՝ երբ դիւրիններու խումբ մը կ'անցնի ջուրերու մէջէն խայտալով, իւրաքանչիւր ակօս զոր կը զծեն՝ փալիլուն լուսոյ գծեր կը ներկայացնեն աչաց : Այսպիսի տեսարաններ ժամերով զրաւած են ուշադրութիւնս : »

Բայց նոյն իսկ ովկէանոսի ցրտագոյն կողմերն ալ այս լուսաւոր երեւոյթներն կը նշմարուին երբեմն իրենց կատարեալ փառօքն։ Սեպտեմբերի միին և փոթորկալից զիշեր մը, կը պատմէ ուրիշ բնագէտ մը, Քամչաթքայի մօտ վայելեց փոսփորականութեան հիանալի տեսարան մը՝ որոյ նմանն տեսած չ'էր նոյն իսկ հասարակածի կողմերն։ Լուսոյ կայծեր որք կը մնային կցուած փրփուրներէն թրջած առագաստներուն, կը շարունակէին շողալ նոյն իսկ օդին մէջ։ Կան բազմաթիւ ուրիշ ճամբորդներ՝ որք ունին հետաքրքրական նկարագրութիւններ այսպիսի երեւոյթներու նկատմամբ աշխարհի զանազան մասանց մէջ :

Բայց ինչ է պատճառը այս գեղեցիկ

երեւոյթին. ինչպէս կը պատահի որ այսպէս մերթ բոցեր կ'արձակուին նոյն իսկ ջուրին ծոցէն որ այնքան անհաշտ թըշնամի մ'է հրոյ եւ բոցի:

Շատ ենթադրութիւններ ու բացատրութիւններ յառաջ բերուած են հին ժամանակներէ ի վեր, բայց այժմ ընդունուած է իբր ստոյգ իրողութիւն մը թէ այս բոցերն իրենց գոյութիւնն կը պարտին փոքրիկ ճծիներու, որք լուսատու նիւթ մը կ'արտադրեն: Շատ փոքրիկ եւ մանրադիտական կենդանիք արգարեւ կան այնքան անհամար բազմութեամբ որ իւրաքանչիւրն մատուցանելով իւր լուսման ըստ ինքեան աննշան, տոյն չքնաղ տեսարանն կ'արտադրեն: Գաղափար մը տարւել համար այս լուսաւոր ճծիներու թուոյն մասին ովկէսին, մէջ, Բնագէտ մը կըսէ. ենթադրելով թէ մարդ մը կարենար մէկ միլիոն համբել եօթն օրուան մէջ, որ հազիւ կ'արելի է. հարկ պիտի ըլլար որ 80 000 մարդիկ սկսէին համբել աշխարհիս ստեղծման ժամանակ, մինչեւ ցարդ հաշուած բլլալու համար տոյն ճծիներն երկու քառակուսի մղոն տարածութեան մը մէջ 250 զրկաչափ խորութեամբ:

Այս ճծիներուն ամենէն նշանաւորն փերիզոմա հրամարմին) կոչուածն է որոցմէ շատեր բռնուելով տեսակ մը ուռկանով կը փայլէին հալած երկաթի նման: Այս կենդանի մ'է երկայն զլանի մը ձեւով մէկ ծայրն բաց, իսկ միւսն գոց եւ սուր. եւ ունի տեսակ մը ջղային դրոութիւն: Զրոց մէջ երբ այլ եւ այլ խորութեամբ կը լողան, ըստ երեւոյթին տարբեր ձեւեր կ'առնուն. ամենէն աւելի խոր եղողներն շատ անորոշ են և կրակի զանգուած մը միայն կը ներկայացունեն կամ յաւէտ անհեծեծ կարմրած ուռմբեր, մինչդեռ մակերեւոյթին աւելի մօտ եղողներն երկաթէ ջերմացեալ զլաններու կը նմանին:

Երբ ջուրէն կը հանուին այս կենդանիք բոլորովին միմեանց կը նմանին թէ ձկնով, գոյնով, նիւթով և թէ փոսփորականութեան յատկութեամբ եւ կը տարբերին միայն իրենց մեծութեամբ որ երեքէն մինչեւ եօթն բնաչափ լայն և բաւական երկայն խաղաւարտներն որք կը տեսնուին ցցուած փերիզոմաներու արտաքին մասին վերայ, մարմնոյն միւս մասերէն աւելի հաստատուն եւ աւելի փայլուն են զրեթէ աղամանդի նման փայլուն են եւ յղկեալ: Ասորք են փոսփորականութեան զլիսաւոր աղբերքն: Այս մեծ խաղաւարտներուն մէջտեղերն նշմարուած են նաեւ աւելի փոքր, կարծ խաղաւարտներ, որք նոյնպէս փոսփորական են: Ի վերջոյ այս կենդանւոյն ներսի կողմը կրնայ տեսնուիլ թափանցկութեան պատճառաւ, շատ մը փոքրիկ նեղ մարմիններ, որք նոյնպէս կը մասնակցին այն լուսաւորութեան գործին:

Կան նաեւ տեսակ մը ձուկի՝ որք ունին տոյն լուսատու կազմութիւնն. ինչպէս արեգակաճ ձուկ կոչուածն և նոյնպէս շանաճուկի մէկ տեսակն. բայց ծովուն այս լուսատու բնակիչներն սովորաբար խիստ փոքր և մանրադիտական կենդանիներ են:

Բայց եթէ ծովուն այս լուսափայլութիւնն ընդհանրապէս ողջ կենդանիներէ յառաջ կու գայ, երբեմն ալ տոյն կենդանեաց մանրածեղերուն և մաշկերուն տարալուծումէն և փտումէն կրնայ պատճառիլ: «Երբեմն» կ'ըսէ Հրմպօլթ, «նոյն իսկ ամենէն զօրաւոր մանրադիտակն ցոյց չը տար ու է կենդանի փոսփորական ջուրին մէջ և տակաւին լոյսն կը ցոլայ ամեն անգամ որ ալիքն կը բախի կարծր մարմնոյ մը դէմ և կը փրփրի: Այս երեւոյթին պատճառն է հաւանականաբար փտումն մանրածեղերուն մեռեալ թուլատարր կենդանեաց, որք ջուրին հետ խառնուած են անմիւ քանակութեամբ: »

Այսպէս ապացուցուած է թէ ծովուն փոսփորականութիւնը ոչ թէ ջրոյ ելերտրական կամ մաքնիսական յատկութիւնն է, ինչպէս խորհած են ոմանք, այլ միայն արդիւնք գործարանաւոր նիւթոց, ողջ կամ մեռեալ: Բայց այս չափն ստուգուած ըլլալովն հանդերձ՝ դեռ քայլ մը միայն առած ենք դէպ ի լուծումն սոյն զաղտնեաց. և իւր անմիջական պատճառըն կը մնայ դեռ անլոյծ խնդիր մը: Դժբաղտաբար գիտութիւնը դեռ անկարող է որոշ պատասխան մը տալ և մեր միայն ենթադրութեամբ բաւականանալու ենք: Երբ կը նկատեմք թէ փոսփորականութեան ազբիւրն ընդհանրապէս մարմնոյն արտաքին խմային մաշկին մէջ է միայն ուր մորթէն արտաքսուած մասնիկներ շարունակ տարրալուծման ենթակայ են, այս երեւոյթն լոկ քիմիական գործողութիւն մը կը թուի լինել. երբ կրնայ շատ կամ քիչ փոսփոր արտադրել որ յուզմամբ կամ շփմամբ լոյս կ'արձակէ: Դժուարին է սակայն բացատրել այն պարագաներն յորում մարմնոյն ամբողջ զանգուածն լուսատու է, և հոս ստիպուած ենք խոստովանիլ մեր տգիտութիւնը, քանզի բոլորովին անտեղի է ենթադրել թէ ելեքտրական լոյս կարձակուի այնպիսի տարրի մը մէջ որ ելեքտրականութեան լաւ հաղորդիչ է. ի մասնաւորի երբ գիտեմք թէ երբեք այդպիսի լոյս չեն արձակեր մեզ ծանօթ այն սակաւածիւ ձուկերն, որ այնքան զօրաւոր ելեքտրականութիւն մ'ունին:

Չենք գիտեր նոյնպէս թէ ինչ է սոյն ծովային փոսփորականութեան օգտակարութիւնը: Խոնջու անհամար բազմութիւն մը այս ճճիներուն կը փալիլին և կը ցուլանան մեր եզերք մօտ, արդեօք իմացնելու իրենց ներկայութիւնը ուրիշ կենդանեաց և այսպէս հրաւիրելու զիրենք հոն ուր կրնան առատ սնունդ գտնել: Այսքան վսեմ և այսքան համատարած երեւոյթ

մը պարտի սակայն ունենալ հաւասարապէս վսեմ և կարեւոր նպատակ մը:

Անոնք որ փոսփորի ափանց վերայ սովոր են շրջագայիլ ամրան գիշերներն, դիտած են անշուշտ թէ ինչպէս երբեմն գեղեցկապէս կը փալիլին այս ծովային լոյսերն եզերքին մօտ, նաւուն հետքին մէջ և կամ թիակին վրայ կախուած՝ որ դուրս կու գայ ջուրէն, ի մասնաւորի երբ օդն հանդարտ է և գիշերն մթին:

ԳԱՆԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՄԵԾԻՆ ԿԻՐՈՍԻ

(Շարունակութիւն տես թիւ 75)

«Յիրաւի այդպէս է», ըսաւ Կիրոս, «և այժմ ձեր ճակատագիր ձեր ձեռքն է, դուք պիտի ընտրէք թէ ձեր կեանքը այս օրերէն սկսեալ որո՞նչ պէս պիտի անցունէք — Եթէ իմ ետեւէս դաք, հանդիստ, ճոխութիւն և հեշտութիւն պիտի վայելէք: Եթէ մերժէք, պիտի մնաք ինչպէս էքդ: Շարունակական աշխատանաց մէջ պիտի կրէք ձեր ներկայ չքաւորութիւնն և վիշտերն մինչ ցվախճան ձեր կենաց:» Այն ատեն բացատրեց անոնց իւր դիտաւորութիւններն, ըսաւ անոնց որ, թէպէտ Մարաստան հզօր և մեծ պետութիւն մ'էր, սակայն Պարսիկը ևս Մարաց չափ քաջամարտիկ զինուորներ էին, և իւր կատարած պատրաստութեամբք անշուշտ պիտի ստանային յաղթութիւնն: Ձինուորք ընդունեցին զայս առաջարկ մեծաւ ցնձմամբ և եռանդեամբ: Յայտնեցին թէ յօժարակամ պիտի հետեւէին Կիրոսի ուր առաջնորդէր զայնս, և ողջոյն բանակն սկսաւ պատրաստուիլ ի չու: Աժդահակ անշուշտ ընդ վաղվաղակի իմացաւ այս գործը:

ղութիւններն. հրաման ղրկեց Կիւրոսի որ անմիջապէս ներկայանայ իրեն: Կիւրոս պատասխան ղրկեց թէ հաւանականորաւ Աժդահակ պիտի տեսնէ զինքն (զիւրոս) իւր փախաքածէն աւելի կարճ միջոցի մէջ, և աշխուժիլ յառաջ մղեց իւր պատրաստութիւններ: Երբ ամենայն ինչ պատրաստ էր, բանակն չուեց և անցնելով սահմանագլուխն՝ մտաւ ի Մարաստան:

Միևնոյն ժամանակ, Աժդահակ մեծ բանակ մը հանած էր, և ինչպէս որ դաւաճանք զուշակեր էին, Արքակայ հրամանատարութեան յանձնեց զայն: Արքակ, որքան կը ներէր խոհեմութիւն, զօրաց շատերուն յայտնած էր Կիւրոսի կողմն անցնելու խորհուրդը, մտցած մասն իւր նպատակաց վրայ ոչինչ դիտէր և այսպէս Մարաց բանակն յառաջ խաղաց իրենց վրայ արշաւողներուն դէմն ելնելու, զօրաց մի մասն իրենց թշնամիներն վանելու յատուտ որոշմամբ. իսկ միւս մասն անոնց կողմն անցնելու գաղտնի պատրաստութեամբ:

Երբ պատերազմն սկսաւ, Մարաց բանակին հաւատարիմ մասն ի սկզբան քաջարար կռուեցաւ, բայց իսկ և իսկ տեսնելով որ իրենց ընկերաց շատերն կը բքանին և կը մատնեն զանոնք, զարհուրեալ և շուարեալ դիւրաւ ընկճեցան յաղթական Պարսիկներէն: Ոմանք գերի ինկան, ոմանք ի փախուստ դառնալով դադին Աժդահակայ քով, և այլք դաւաճանաց օրինակին հետեւելով՝ անցան Կիւրոսի բանակը և անոնց թիւը ստուարացուցին: Կիւրոս այսպէս իւր ընդունած նոր զինուորներով առաւել զօրացած

և իրեն դիմագրել ուղղներուն փախուստով քաջալերուած՝ սկսաւ յառաջ խաղալ դէպ ի մայրաքաղաքն:

Աժդահակ երբոր լսեց Արքակի անհաւատարմութիւնը և իւր բանակին ցրուելը, բարկութեամբ և ատելութեամբ խենդի պէս եղաւ: Իւր երագի զուշակութիւնն, յորմէ երկար ժամանակ զարհուրած էր, կը թուէր թէ այժմ պիտի կատարուէր, և սուտ ելած էին մոգերն, որ իմացուցեր էին իրեն թէ ըստ որում Կիւրոս մի անգամ խաղի մէջ տղայոց թագաւոր եղած էր, ոչ ևս երկիւղի պատճառ կար: Կամ դիտմամբ խարած էին զինքն, և կամ իրենք իսկ կարող եղած չէին գիտնալ տղէտ ըլլալով՝ և հետեւաբար անպիտան խաբբայներ էին: Թէպէտ Կիւրոսի ի մայրաքաղաքն հասնելուն վտանգն կարի մօտեցած էր, սակայն Աժդահակ նորա դէմ ինքզինք պաշտպանելու համար ու և է միջոց չէր կարող ձեռք առնուլ, մինչև նախ իւր բնութեան բըռնաւորական անգթութիւնն չը յագեցունէր՝ լուծելով զիւր վրէժ այս սըտաբան խաբբայներէն: Հրամայեց իւր մարդոց ձերբակալել զանոնք և բերել իւր առջև, և ամենադառն նախատինքններ թափելով՝ անոնց վրայ իւրեանց ստայօգ զուշակութեանց համար, հրաման ըրաւ որ ամենքն ի միասին խաչուին,

Յետոյ անմիջական միջոցներ ձեռք առաւ բանակ մը պատրաստելու: Հրաման հանեց որ բոլոր ղէնք կրելու կարող մարդիկ զինուին, և այսպէս անհուն բանակի մը գլուխն անցնելով յառաջ խաղաց թշնամւոյն դէմ ելնելու: Անշուշտ իւր կարծիքն այն էր թէ

ստուգապէս պիտի յաղթէ, բայց բընաւ չէր խորհեր այն զօրութեան վերայ որ իւր ահագին բանակին դէմ կեցած գտաւ երբ պատահեցաւ Կիւրոսի կիրթ, անվեհեր և անընկճելի զօրաց։ Յաղթուեցաւ, իւր բանակ ցրուեցաւ և ինքն իսկ գերի բռնուեցաւ։

Երբ նա գերի ինկաւ, Արբակ ներկայ էր, և վրիժառու յաղթանակաւ մը կը ցնծար անկեալ բռնակալին կործանման վերայ։ Աժդահակ մոլեգնութեամբ և յուսահատութեամբ լըցեալ էր։ Արբակ հարցուց անոր թէ ի՞նչ կը խորհէր այժմ այն ընթերաց վրայ ուր ինքն բռնադատեց հայր մը որ ուտէ իւր զաւկին միան։ Աժդահակ ի պատասխանի հարցուց Արբակայ թէ արդեօք կը կարծէր թէ Կիւրոսի յաջողութիւնը իւր այն գործոյն պատճառաւ է։ Արբակ պատասխանեց թէ այն գործոյն պատճառաւ է, և ցընծութեամբ բացատրեց այն ամեն դաւեր և պատարաստութիւններ զորս կատարեր էր Կիւրոսի արշաւանաց համար, որպէս զի Աժդահակ կարենայ տեսնել թէ իւր կործանում մի միայն Արբակի միջոցաւ ի գլուխ հանուած էր, զարհուրելի փոխարինութիւն մը ընելու այն անագորոյն եղեռնագործութեան զոր այնքան տաքիներ յառաջ կատարած էր, և որոյ համար վշտացելոյն վրէժխնդրութիւն ընդ երկար նիրհած էր, յետոյ առաւել կատարեալ և զարհուրելի ըլլալու համար միայն։

Աժդահակ ըսաւ Արբակայ թէ նա մարդկային սեռին յիմարագոյն և վատթարագոյն ապիրատն էր։ Յիմարագոյն էր, զի դաւ գործեր էր իշխանութիւնն ուրիշի մը ձեռք յանձ-

նելու համար մինչդեռ նոյնքան դիւրութեամբ ինք իւր ձեռք կրնար անցունել և պահել զայն իշխանութիւն՝ և վատթարագոյնն էր, զի զիւր երկիր մատներ և զայն օտար իշխանութեան մը յանձնէր էր լոկ անձնական վրէժ մը լուծելու համար։

Իբր հետեանք այս պատերազմի Աժդահակ ամբողջովին կորոյս զիւր թագաւորութիւն և իշխանութիւն, և Կիւրոս Մարաց ու Պարսից միացեալ թագաւորութեան դահոյից վերայ բազմեցաւ։ Կիւրոս զիւր հաւ նուաճելէ յետոյ քաղցրութեամբ վարուեցաւ անոր հետ։ Արդարեւ բանտարկելութեան մէջ պահեց զնա, բայց հաւանականաբար այն արտասովոր բանտարկելութեան մէջ, որ սովորաբար իշխանաց և թագաւորաց համար սահմանուած է։ Այսպիսի պարագայից մէջ, ականաւոր բանտարկելոյն կը յատկացուի ընդարձակ և փառաւոր ապարան մը, նաև անոր կից զբօսանաց և մարզութեանց համար ըստ բաւականի ընդարձակ երկիր մը, զօրաց գունդեր պահապան ըլլալով՝ որք յաւէտ իշխանի մը յատկացեալ անձնապահաց՝ քան բանտապահաց երեւոյթը կ'ունենան։ Հաւանականաբար այս կարգի բանտարկելութեամբ մը անցուց Աժդահակ իւր մնացեալ օրերն։ Ժողովուրդն նորա բռնաւորական տիրապետութենէն զզուած, ցնծաց նորա կործանման վերայ, և շատ մեծ յօժարութեամբ հպատակեցաւ Կիւրոսի մեղմագոյն և առաւել արդարակորով կառավարութեան։

Աժդահակայ մահն շատ տարիներէ վերջ հասաւ բաւական նշանաւոր կեր-

պով մը: Կիւրոս մարդ զրկեց անոր որ Պարսկաստան դայ, ուր ինքն կ'ընակէր յայնժամ: այն պաշտօնակալը ուժ յանձնուած էր Աթահակ, տաւալ զայն անբնակ անապատի մէջէ, ուր խոնջութենէ, վշտէ և նօթութենէ մեռաւ: Կը կարծուէր թէ պաշտօնակալն դաղտնի հրամաններ ընդունած էր Կիւրոսէ, որ թերեւս այսպիսի բանտարկեալ մը պահելով ծանր բեռ մը ունենալ կ'զգար, և կը փափաքէր բառնալ նորա կեանք այս օրինակ միջոցաւ մը: Սակայն պաշտօնակալն, այս գործոյն համար անողորմաբար պատժուեցաւ, թէպէտ կարելի է թէ այս իսկ առ երեւոյթս էր մարդկանց մօտց մէջ կատարեալ համոզում դոյացնելու թէ՛ Կիւրոս այսպիսի եղեւնագործութեան մը մէջ ամենեւին մասնակցութիւն ունեցած չէր:

Այս պատմուած բոլոր յեղափոխութիւնն սկիզբէն մինչ ցվերջ շատ կարճ միջոցի մը մէջ կատարուեցաւ, և այսպէս Կիւրոս անակնունելի և յանկարծական եղանակաւ մը ի դահ բարձրացաւ:

Արբակ մնաց իւր պաշտաման մէջ, և յետոյ ամենէն հռչակաւոր զօրավարներէն մին եղաւ:

ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ՆԱԽԱԽՆԱՄՈՒԹԻՒՆ

Ծնունդէն մի քանի օր առաջ յամին 1840 Ռուս կղերական մը տուն կվերադառնար տեղէ մը որ քիչ մը հեռու էր իւր բնակած գիւղէն: Իրիկունն կը մերձենայր արագ և օդն այնքան ցուրտ էր որ զրեթէ վտանգաւոր էր որ և է մէկու մը համար դուրսը գտնուիլ: Բարի մարդըն ծածկուած էր մուշտակէ վերարկով մը և կը ճամբորդէր բալխիրով

զոր միակ ձի մը արագապէս կը քաշէր կարծր, հարթ ձիւնին վրայէն:

Մինչ կղերականը այնպէս կը յառաջանար, բան մը տեսաւ զետնին վրայ ինկած և կանգ առաւ տեսնելու թէ ինչ էր: Տեսաւ որ մարմինն էր զինուորի մը որ զետնին ինկած կը թուէր ցուրտէն նուաղած և երեւոյթէն դատելով մեռած էր: Կղերականը չէր ուզեր սակայն թողուլ զայն ճամբուն վրայ, առաւ զինքն և նորա հրացանն իւր բալխիրին մէջ և մտրակելով ձին կրցածին չափ արագ յառաջ վարեց դէպ ի մօտակայ պանդոկն, ուր կէս ժամէն կարող եղաւ հասնիլ:

Թէև անձկանօք կը փափաքէր տուն հասնիլ, կղերականն չը բաւականացաւ յանձնելով տարաբար զինուորն պանդոկի մարդոց. ժամ մը սպասեց հրահանգներ տալով և օգնելով անոնց՝ մարդն սնափեցնելու համար: Վերջապէս իրենց ջանքերն յաջողեցան տակաւ առ տակաւ կիսամեռ ճամբորդն սկսաւ վերակենդանանալ:

Սոյն ատեն կղերականն ճամբայ ելաւ դարձեալ վարձատրելով պանդոկին մարդիկն և նաև ստակ տալով անոնց որ զինուորին համար լաւ ճաշ մը պատրաստեն: Զինուորն ինքզինքն զօրացած զգալուն պէս պնդեց որ մեկնի. թէև մարդիկն բոլոր կրցածին ըրին համոզելու համար զինքն որ նոյն զիշերն դարձեալ ինքզինքն վտանգի չ'ենթարկէ: Բայց ինքն պատասխանեց թէ կարեւոր նամակներ կը տանէր և անհրաժեշտ եղածէն աւելի սպասելու չէր:

Այսպէս իր հրացանն առած ճամբան շարունակեց և ինքզինքն քիչ ատենէն գտաւ գիւղի մը մէջ ուր կը բնակէր կղերականն որում իւր կեանքն կը պարտէր: Երբ այն գիւղն հասաւ, թէև շատ ուշ և գիշեր էր, չէր կրնար համբերել յետաձգել երթալ կղերականին տունն որ եթէ կարելի

է տեսնէ զինքն և շնորհակալ ըլլայ բարի ծերունւոյն իւր բարերարութեան համար:

Երբ պարկեշտ զինուորն տանը մօտեցաւ, տեսաւ որ թէն ուշ, տակաւին լոյսերն վառ էին և նաև լսեց բարձր ձայներ և մեծ շփոթութիւն մը տանը մէջ: Դէպ ի դուռն վազեց, բայց գոցուած զրտաւ զայն: Դրան բացուելուն չ'սպասելով մօտակայ պատուհանն գնաց և ներս նայելով տեսաւ կղերականն շրջապատեալ չորս զինեալ աւազակներէ: Դեռ նոր կապած էին նորա ձեռքերն ու ոտքերն, և կ'սպառնային մեռցնել զինքն, եթէ չըսէր թէ հւր պահած էր իւր ստակն:

Չինուորն ներս նետուեցաւ անմիջապէս և իւր հրացանն պարպեց աւազակներէն միոյն վրայ սաստկապէս վիրաւորելով զայն: Միւսներն յարձակեցան նորեկին վրայ, բայց նա ի գետին տապալեց մին իւր սուիկով և միւս երկուքն շփոթած ու ահաբեկ տունէն դուրս փախան թողլով կղերականը, ինչպէս դիւրին է մակաբերել, ընկճեալ զարմացմամբ և երախտագիտութեամբ իւր ազատութեան համար: Կրնամք երեւակայել նաև իւր աւելի խորին և երջանիկ զգացումներն, երբ հասկցաւ որ այն խեղճ մարդն, որոյ կեանքն ազատած էր միայն մի քանի ժամ առաջ, այժմ միջոց մ'եղած էր իւր կեանքն փրկելու:

ՇԱՆՑ ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԻՒՆԸ

Շանց հաւատարմութեանն նկատմամբ կան այնպիսի օրինակներ յորս կը տեսնենք թէ նոքա մինչև իսկ ինքզինքնին զոհ ըրած են իւրեանց տեսարց' համար:

Վերջերս Քանաստայի մէջ շան հաւատարմութեան պարագայ մը տեղի ունեցած է, որ արդարև զարմանալի է: Երբ կառաջու մը կը յառաջանար դէպ ի « Մօնթ Րիլի » ըստած վայրն, կառավարը տեսաւ մի մեծ շուն որ ճամբուն

վրայ կեցած կը հաջէր կատաղաբար: Կառավարը հնչեցուց զիւր փող, սակայն շունը փոխանակ ի բաց հեռանալու յերկիր տարածելով ճմլեցաւ անիւին տակ: Անիւներէն միոյն վրայ փակած նշաններ կային որք զրաւեցին կառավարին ուշադրութիւնը և կայնեցնելով զկառաջուն վար իջաւ և գնաց ճմլեալ շան եղած տեղն, և տեսաւ որ անդ կը կենար ջախջախեալ մանուկ մ'ալ: Հէգ պահապանն թէն տուեր էր իւր նշանը կառաջուն կայնեցնելու համար, բայց չը յաջողելով որոշեր էր հաւատարմութեան զոհ ըլլալ իւր տիրոջը քով:

Սեյէս ֆօր Տօշէլ լրագրին խմբագիրը կը պատմէ թէ մարդ մը Սօդերստըքոմի նեղ փողոցներէն միոյն մէջ վար դնելով իւր պայուսակը զայն պահպանելու համար հոն թողած էր նաև իւր շուն: Հաւատարիմ արարածը, պարտաւորութեան կատարման մէջ այնպէս կեցաց էր որ իւր հաւատարմութիւնը թողելէ աւելի իրապէս թողուց որ ծանր սայլ մը քըշուի իր վրայ և ճմլէ զինքն ի մահ:

Կան նաև բազմաթիւ դէպքեր ցունելու թէ նոքա կը հանդուրժեն նօթութեան, կը տանին նեղութեան և կը դիմադրեն փորձութեանց վասն հաւատարմութեան, այնպիսի քաջութեամբ որ հիանալի է:

Եռվաթ անուն մի սպայ կը պատմէ թէ օրմըրորտրդութենէն դառնալով, դրաւ իր որսը սենեկի մը մէջ իւր շան պահպանութեան ներքև, փակեց դուռը և մեկնեցաւ: Նոյն օր ստիպողական զործով մը կանչուեցաւ հեռու տեղ մը և պարտաւորեցաւ մի քանի օր բացակա ըլլալ նոյն միջոցին բոլորովին մոռցեր էր թէ որսը և թէ շունն: Երբ տուն վերադարձաւ, աճապարեց դէպ ի սենեակը ուր շունը քաղցէն մեռած գտաւ: Նա ոչ միայն հրաժարած էր որսին մերձեցալէ, բայց պահած էր նաև հանդարտութիւն,

երբեք չէր հաջած և չէր աղաղակած ,
յայտնապէս չուզելով իւր տիրոջ վստա-
հութեանը դէմ անհաւատարիմ գտնուիլ :

Բրոֆէսոր Պէլ, կը պատմէ թէ երբ
իւր բարեկամաց մին պտոյտ պիտի ը-
նէր դուրսերը , առտու մը հանեց իւր
քսակը տեսնելու թէ կը պարունակէր
բաւական գումար մէկ օրուան շրջա-
գայութեանը համար զոր առաջադրած
էր ընել : Նա մեկնեցաւ իւր բնակարա-
նէն , շունը անդ թողլով : Յետ ճաշելոյ ,
երբ քսակը հանեց վնարելու , գտաւ որ
ոսկի մը կորուսած էր : Յորժամ երեկոյին
դարձաւ ի տուն , սպասաւորն իմացուց
իրեն թէ շունը թուի խիստ հիւանդ ըլլալ ,
զի բնաւ բան մը կերած չէ այն օր : Նա
խտնեց գնաց տեսնելու իւր հաւատարի-
մըն , և սենեակը մտնելուն պէս , ուշիմ
կենդանին դիմեց իրեն և կորուսած ոս-
կին առջևը դնելով դարձաւ խփիւ-
ղեց իրեն համար դրուած կերակուրը
մեծաւ անձկութեամբ : Ճշմարտութիւնն
այն էր թէ յիշեալ Պարոնը առտուն
ձգած էր ոսկին , և շունը զայն խածեր
և իւր բերնին մէջ պահեր էր , վախնալով
մինչև իսկ ուտելէ որ չըլլայ թէ իր տիրոջ
ոսկին կորսնցընէ՝ զայն նմա դարձնելու
պատեհութենէ մը առաջ :

Բրոֆ. Պէլ, կը պատմէ դարձեալ Նիւ-
ֆունտրանտի շան մը համար . որ Տօրսէթի
պանդոկներէն միոյն մէջ կը պահուէր և
որ սովոր էր ամեն առտու երբ ժամը
ուր զարնէր , զամբիւղը խածնելով՝ (որ
այն նպատակին համար դրուած էր ու
կը պարունակէր քանի մը բէնիներ)
երթալ հացագործին : Հացագործը կը հա-
նէր և դրամը անոր տեղ կը դնէր քա-
նի մը նկանակ որ կառնէր շունը և
տուն կը դառնար : Նա երբեք չէր դրու-
չէր ուտելեաց , բայց օր մը երբ ուրիշ
շուն մը կը ջանար յափշտակել հացը զամ-
բիւղէն , Նէփ՝ որ շան անունն է՝ իր բռնը
վար դնելով տուաւ յափշտակողին ձեռ

մը ու առաւ կրկին բռնը տարաւ տուն
յաղթանակաւ :

Լը Վէյլանդ , Սախիկեան ճամբորդու-
թիւնք ըստած հետաքրքրական գործոյն
մէջ կը պատմէ թէ ինչպէս կորոյս իւր
սիրելի որսաշունը : Ապարդիւն խուզար-
կութենէ և կենդանին գտնելու համար
իւր հրացանն կրկին և կրկին պարպելէ
յետոյ , սպասաւորը ետ զրկեց իրենց ճամ-
բորդած ուղղութեամբ գտնելու իւր սիրե-
լին : Իբր երկու փարսախ ետ , ճամբուն
վրայ գտնուեցաւ շունը որ կը պահպա-
նէր պայուսակ մը որ կառքէն ինկած էր
առանց իրենց գիտութեանն :

Հանքուք իւր քնազդման վրայ ճառին
մէջ , կը պատմէ Կլասկոցի տակառա-
պետի մը ունեցած շան վրայ , որ սո-
վոր էր իւր տիրոջը նախաճաշիկը տա-
նիլ ամեն օր : Երբ ընտանիքը տեղա-
փոխեցան , շունն ալ փոխեց իւր ճամ-
բան և երբեք սխալ չ'գնաց : Նա չ'էր
սպասէր նպատ մը ընդունելու իւր ը-
րած ծառայութեանը համար և զգու-
շութեամբ խոյս կուտար իր տեսակնե-
րէն : Այս հաւատարիմ ծառան որ կա-
մաց կամաց հասկցաւ Կեղտերէն ինչ-
պէս նաև Անգլիերէն , յաճախ կէս քաշ-
ժանրութեամբ միա կը տանէր տուն ,
բայց երբեք չ'էր փորձեր դպչիլ անոր :
Յիրաւի շուներն հազիւ երբեք կը դպչին
կերակուրին որ իրենց տեսարց կը վե-
րաբերին :

Լընսըն Սթէֆթքոթ կը պատմէ թէ
անգամ մը Օնթէրիոյ լճի կամուրջին մոյ-
թերէն միոյն վրայ խուժք մը տղայք կը
խաղային : Պատահմամբ անոնցմէ մին
ջուրն ինկաւ : Նիւֆունտաւոնցի ուշիմ
շունն որ անդ էր , ընդոստնով հասաւ
ի դէպ ժամու , ձգեց ինքզինքը զկնի ման-
կան և ապահովութեամբ բերաւ զնա ի
ցամաք : Յայնժամ միւս մանուկներն ազ-
նիւ կենդանիին իրենց հիացումն արտա-
յայտելու համար , տարին զնա մերձակայ

խոհանոց մը ու տուին անոր այնքան կարկանդակ որչափ որ կրցաւ ուտել : Հետեւեալ օրը մանուկները դարձեալ կը խաղային մոյթին վրայ : Դարձեալ Նիւֆունտրանցին եկաւ ընդոստնելով դէպ անոնց : Անոնք փայփայեցին և շոյեցին զայն, բայց զանց ըրին այլ ևս կարկանդակ տալ անոր : Շունը յայտնապէս հասկցաւ թէ վիճակը ճշդիւ նոյն չէր ինչպէս եղած էր նախընթաց օր : Քանի մը բռպէ խորհրդաւոր կերպիւ շարժեց իւր ազին և յետոյ սողալով դէպ ի մանուկ մը որ մոյթին ծայրին մօտ կեցած էր, տուաւ անոր յանկարծական բախիւն մը և զահալիժեց զնա ի ջուր, իսկոյն կայտառելով զկնի տարաւ զնա ի ցամաք և ծանրաբար մերձեցաւ միւս մանկանց խր վարձքն ընդունելու :

Հ. Ս. ԴԱՐԲԻՆԿ ԵԱՆՅ

Պաշ-Գալէ, 10 Յունիս 1885

ՊԻՏԱՆԻ ԲԱՆՔ

Աղքատի համար չբացուող գուռը՝ պիտի բացուի բժիշկի համար :

Այն որ կ'ամուսնանայ ստակի համար, նորա սրգիքն պիտի ըլլան իւր անէծք :

Կին է միայն միջոց սրով Աստուծոյ օրէնքները տան մը համար կ'ապահովուին :

Սիրէ քու ամուսին քո անձի պէս, իսկ պատուէ զայն առաւել քան զանձ քոյ :

Կան երեք տեսակ թագեր — Օրէնսդիտական, քահանայական և թագաւորական, բայց բոլոր անուան մը թագը ագռոց ամենէն մեծն է :

Ա. Զ. ԳԱՅԻՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ

Յուլիս 6-7 Ն. Տ. Կատարուեցաւ Մարզուանու Բարձրագոյն Վարժարանի քըննութեան տարեկան հանգէսն : Աշակերտք քննուեցան այլեւայլ լեզուաց եւ ուսմանց ճիւղերու մէջ որ մեծ դոհունակութիւն կուտային իրենց ուսուցչաց եւ ներկայ եղող խումն Հանդիսականաց : Ընթացաւարտ կարգն կը բազկանար ինն երիտասարդներէ որոց ութն հայազգի եւ մին յոյն ըլլալով, որք կարեւոր նիւթերու վերայ ընտիր եւ քաջատեսնախօսութիւններ ըրին այլ եւ այլ լեզուներով եւ ջերմ ընդունելութիւն գտան ի հանդեսականաց :

Պ. Գասար Թ. Մալարեան խօսեցաւ նիւթ ունեւով «Գլտութիւն եւ կրօն» :

Պ. Գրիգոր Խ. Տօնալեան խօսեցաւ նիւթ ունեւով The Spirit of the age «Գարուն ոգին» :

Պ. Գէորգ Թ. Կիւլեան խօսեցաւ, նիւթ ունեւով «Ժպիտ ընդ արտասուօք» :

Պ. Եօրկի Անաստասիտիս խօսեցաւ նիւթ ունեւով «Ճմարիտ ազատութիւն» :

Պ. Յարութիւն Եաղըճեան խօսեցաւ նիւթ ունեւով «Մուհիմմ պիր սիւալ իլէ ճէվալը» :

Պ. Կիրակոս Գուլազարեան խօսեցաւ, նիւթ ունեւով «Աշխատութիւն» :

Պ. Հայկ Ե. Եարտըմեան խօսեցաւ, նիւթ ունեւով «Յիքը վէ թապիէթ» :

Պ. Սարգիս Թ. Բիւշիւքեան խօսեցաւ, «Վուգուլթը թապիլիյէ վէ տ'լադալարը» :

Պ. Կարապետ Ս. Աժտերեան խօսեցաւ նիւթ ունեւով Immortality «Անմահութիւն» :

Սոցա բոլոր ատենախօսութեանց մէջ սրտեռանդն զգացմանց մի ոգի կը տեսնուէր, գոգցես նոցա կայտառ ճակտից վերայ դրօշմեալ էր, «Պիտի աշխատիմք ու տքնիմք յօգուտ մեր քաղցր Հայրենեաց» :

Ապա վարժարանի Տնօրէն Պատ. Թըրէյսի դրուատելով նոցա դպրոցական ըն-

Թացից մէջ ունեցած հաւատարմութիւնն ու յառաջագիւտութիւններն բաղձանք յայտնեց որպէսզի նոքա ամենեքին իւրեանց սիրելի Ազգին մանկուոյն սրտի եւ մտաց վերայ գիտութեան լոյսը խորութափանց առնուի ջանադիր լինին կաթողին: Յայնժամ մի առ մի բաշխեց նոցա դպրոցական վկայականներ, առ այս նոքա եւս նուագեցին իւրեանց «Հրաժեշտի երգ»:

Յետոյ վարժարանի ուսուցիչներէն Տեար Յովհաննէս Թ. Գայաեան կարդաց ընթացաւարտից պատրաստած երախտագիտական եւ շնորհակալեաց նամակն եւ ողջերթ մտղթեց առ սոյն խմբակ սրտագին:

Պատ. Բրօթ. Յ. Թումանեան նոցա վերայ իւր զգացած խորին բերկրանքն յայտնելով խրախուսեց զայնս իրենց նոր մտնելու ասպարիզին մէջ խոսպան եւ ամայի կեցած Հայ ազնիւ սրտերն ու մտքերն լաւ մշակել, եւ խօսքը հանդիսականաց դարձնելով ցոլաց թէ որքան կարեւոր են եւ պէտք են դպրոցներ, եւ որքան խանդ ու եռանդ պարտի տաճել առ այն ամեն զգայուն սիրտ:

Մաթիմատիքի դասատու, Տեար Առաքել Յ. Սիվազլեան եւս խօսելով ցըցուց թէ գիտութեան անծայր ովկէանու քով դեռ ոչինչ է իրենց ուսածն: Դպրոցն է մի կազմավար եւ միայն մի գաղափար կրնայ տալ գիտութեանց վերայ. յայնմ հետէ պարտին իրենք զիրենք յառաջ տանիլ:

Տարրաբանութեան դասատու Տեար Մեղքոն Ն. Ալթունեան եւս խօսելով ցըցուց թէ դպրոցն է մի դուռ յորմէ կարէ նշմարիլ գիտութեանց անհուն դաշտեր, պարտին յառաջ երթալ եւլն:

Պատ. Սիմէօն Պապասինեաց շնորհակալութիւն յայտնեց հանդիսականաց կողմէ առ ուսուցիչս իւրեանց անխոնջ ջանից համար:

Հուսկ ուրեմն Պատ. Մր. Սմիթհի քաջալերական եւ յորդորական խօսքերովն հանդէսը վերջացաւ:

Արդ ես եւս բաղձալով որ սոյն ընթաց

ցաւարտը լինին ինն մարդարիտք առ ի սննագարդեւ զխոյրս իւրեանց ուսուցչաց, մաղթեմ երթայք բարեաւ:

ԱՌԵՏԻՍ Կ. ԿԻԼՊԷՆԿԵԱՆ

Յուլիս 8, 1885

Բարձրագոյն Վարժարան
ի Մարզումն

Այս չաբաթ գիշեր ըստ կանխագոյն ծանուցմանց ի լրագիրս, տեղի ունեցաւ ի նպաստ Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութեան կազմաւորեալ Դաշտային Հանդէսն ի Պէոյիւք-Տէրէ Վսեմ. կարապետ պէյի դեղեցիկ պարտիզին մէջ: Սոյն Հանդիսէ գոյացած զուտ հասոյթն եղած է մերձաւորագոյն հաշուով 1200 ոսկի:

Նոյն գիշեր չարաչուք լուր մը տխրութեամբ կը համակէր ամեն սրտեր: Ազգային սեղանաւոր Հաճեան Անտոն Էֆէնտիի ամուսինն, Տիկին Իսկուհի, զոր կերթար ցաւալի պատահարի մը: Տիկին Հաճեան երեկոյեան ժամը 12 ի միջոցներն իւր սենեակը քաշուած հանդիսին երթալու կը պատրաստուէր, երբ իւր շրջարեաց շրջագրեստը կը բռնկի սեղանին վրայ դրուած կանթեղէն, որ դիպուածով շրջած էր: Ողորմելին յանկարծ ինքզինք բոցերու մէջ տեսնելով կը չիթի եւ նախ կը ճգնի ինքնին մարել բոցերն, այլ շղարշը գիւրավառ լինելով, բոցերն կը շրջապատեն զինքն, կուգէ յօգնութիւն կոչել բայց ճայնը կը խեղդուի կոկորդին մէջ եւ նուաղեալ կիցնայ անկողնոյն վերայ:

Պէոյիւք-Տէրէյի ծովափին վրայ քանի մը անցորդք քիչ վերջը նշմարելով պատուհաններէն դուրս ելնող մուխն, իմաց կուտան. այլ աւաղ շատ ուշ հակառակ ամեն բժշկական ջանից, Տիկինն կաւանդէ իւր հոգին քսաներկեաց ծաղիկ հասակին մէջ:

Յուզարկաւորութեան տխուր հանդէսն հետեւեալ կիրակի օր կատարուեցաւ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱ. Երեսփոխանաց ժողովն քուէ-արկեց 400,000 Ֆրանգի գումար մը որ պիտի յատկանայ ամեն գաղիական կա-րօտ ընտանեաց եօթներորդ գաւկի կըր-թութեանն երբ նոքա վեց տարեկանէն վեր են: Այսպիսի օրէնք մը արդէն հաս-տատուած էր հին յեղափոխութեան ժա-մանակէն միայն արու զաւակաց համար որ յետոյ ջնջուած էր: Այժմ որ վերստին կը հաստատուի, խորհրդարանին որոշ-մամբ հաւասար պիտի նկատուի ամէն եօթներորդ գաւակ առանց սեռի խտ-րութեան: Կառավարութիւնն կը յուսայ այսպիսի միջոցով մը քաջալերել Գաղիոյ կարօտ ընտանիքներն մինչեւ եօթն գա-ւակ ունենալու եւ այնպիսեալ երկրին աղքատ համարը աճեցնելու որ այժմ խիստ յեանեալ կը գտնուի Եւրոպական այլ երկիրներու ազգահամարէն:

— ԱՆՎՂԻԱ. Բազում ժամանակաց ի վեր Օսմ. տէրութեան ծովային գործոց մէջ ծառայող հանրածանօթ Հօպարթ փա-շայի համար, Պ. Կլատուգոնի նախարա-րութիւնն որոշած էր տարեկան 565 ոսկ-ւոյ գումար մը յատկացնել իբրեւ հան-գստեան թոշակ: Ներկայ նախարարու-թեան օրով երեսփոխանական ժողովոյն մէջ երկար վիճարանութիւններ եղան այս որոշում յետս կոչելու համար, բայց վերջապէս 55 քուէից դէմ 107 քուէիւք վերահաստատուեցաւ եւ վաւերացաւ Հօ-պարթ փաշայի համար յիշեալ գումարն:

— Տօք. Դիէրրան, Սպանիացի բժիշկն որ վերջերս հնտախտի դէմ պատուաստ հնարեց, ուղղած է Սպանիոյ երմտական նախարարին երկար նամակ մը յորում կըսէ թէ իրաւունք ունենալ կը կարծէ գաղտնի պահել իւր պատուաստի հեղուկի պատրաստութեան ու պահպանման ե-ղանակն: Նոյն ատեն զայն բժշկական ամենախիստ քննութեանց ենթարկելու պատրաստ լինելն կը յայտնէ, որպէսզի ստուգուի թէ իւր պատրաստած հեղուկով պատուաստեալք հնտախտէն զերծ կը մնան թէ ոչ:

— Գաղիոյ մէջ նոր ջրանց մը բանալու համար վերջերս ծրագիր մը պատրաս-տուած ու ներկայացուած էր հանրագումար լինութեանց նախարարութեան յընդու-նելութիւն: Ծովային նախարար Պ. Կալի-պէրի եւ Պ. Լէսէբսի պէս հմուտ անձինք հաւանած լինելով ծրագրոյն, ջրանցքի գործողութիւնք պիտի սկսուին ի Հաւր, եւ անցնելով Ռուանէ, Բարիզէ, Լիոնէ եւ Մարսիլիայէ Սէն, Տօն եւ Ռօն գե-տոց ընթացքէն օգուտ քաղելու համար, պիտի միացնէ զՄանշ Միջերկրականին հետ: Զրանցը մէջէն գրահաւորներ անց-նելու չափ լայն եւ խոր պիտի ըլլայ:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

— Անցեալ Գշ. օր փառաւոր հան-դէս մը տեղի ունեցաւ Բերայ, Թագաւորի մօտ Յունաց Սուրբ Երրորդութիւն եկե-ղեցւոյ կից նորակառոյց իգական Զաքիօն վարժարանի բացմանն առթիւ: Զաքիօն արդարեւ հոյակապ չէնք մ'է, կառուցեալ համանուն դիւցազն բարերարի մը ան-հատական ծախիւք եւ վերջին ծախքերն եւս ապահովեալ այդ մեծանուն բարե-րարի կողմէ:

— Ի պատասխանի այն ծանուցագրոյն զոր արտաքին գործոց նախարարութիւնն մի քանի շաբաթ առաջ ուղղած էր դես-պանաց, յայտնելով թէ օտար նամա-կատանց միջոցաւ ի թուրքիա ներմուծեալ գրեանք եւ այլ հրատարակութիւնք պէտք է քննութեան ենթարկուին, դես-պանք միասնաբար յայտարարած են թէ՝ իրենց ներկայացուցած տէրութիւնք չեն ընդդիմանար Բ. դրան առաջարկութեան: Սակայն, յարած են, առաջին անգամ որ Կայսերական կառավարութիւնն վնա-սակար ճանչցուած հրատարակութիւն մը ցոյց կու տայ, պիտի փութան պատուի-րել նամակատանց պաշտօնէից որ չյանձ-նեն զայն առ որ ուղեալ է:

— Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց նախկին նախագահ զօրավար Կրանդ, վերջապէս կնքեց իւր մահկանացուն անց-եալ շաբթուան մէջ: Իւր հիւանդութիւնն

էր լեզուի քաղցկեղ որով կը նեղուէր երկար ժամանակէ ի վեր եւ որ բժիշկը անբուժելի լինել վճռած էին: Հանգուցեալն երկու անգամ հանրապետութեան նախագահ ընտրուած լինելով իւր երկրին մեծագոյն պատուոյն արժանացած էր:

— Օր չանցնիր որ Բերայի պէս բազմամարդ արուարձանի մը փողոցներուն մէջ աւաղակութիւնք եւ ոճրագործութիւնք տեղի չունենան եւ համեստ անցուդարձ ընող հասարակութենէն ոմանք վայրագ սրիկաներու կողպուտ չը տան:

Գեռ երեք օր առաջ ուրբաթ առտու Բերայի շիտակ ճամբուն վրայ Աղա ճամփի մօտ Լիւքսեմպուրկի օթէլին տէրը երբ օթէլի զանգակն կը հնչեցնէր, երկու մարդ վրան յարձակելով զինքը մղեցին մի քանի քայլ հեռու տեղ մը եւ սկսան չորս դին խուզարկել: Աւին ժամացոյցն ու չղժայն, երբ խեղճ մարդն օգնութիւն կ'աղաղակէր, չարագործք դաշոյնի հարուած մը տուին աղբորին, եւ դեռ պիտի հարուածէին զայն եթէ դաշոյնի կոթն չյափշտակէր, բայց ինչ օգուտ չարագործք ուժգնապէս քաշեցին զայն եւ խեղճին ձեռաց մորթը ձեղքեցին եւ մատները վիրաւորեցին եւ սկսան խոյս տալ դէպի Սաքըզ աղած փողոցն ի վայր: Վիրաւորեալին խօսքին նայելով սոքա կամ զօրք ըլլալու են եւ կամ զօրական հագուստով կեղծեալ չարագործներ:

— Մի քանի օտար դրամատեարք միանալով ծրագիր մը ներկայած են բարձրագոյն դրան, որով կ'առաջարկեն նիւթ ըստած մետաղով Օսմ. մանր դրամ կոխել որպէսզի ներքին առեւտրոց դիւրութիւն մը ընծայուի: Այս ծրագիր մատուցուած լինելով նախարարաց խորհրդոյ, յղեալ է Պետական խորհրդոյ ի քննութիւն:

— Բաւական ատենէ ի վեր չանց կատարութեան վրայ այլեւայլ զրոյցներ կ'ըլլան եւ ցաւալի դէպքեր կը պատմուին մայրաքաղաքիս լրագիրներուն մէջ: Հոգիգար թուրք լրագիրն իւր այս շարաթաւուր թուոյն մէջ դարձեալ խօսելով

չանց կատարութեան վերայ, յանուն հասարակաց անդորրութեանն կը խնդրէ որ կայսերական կառավարութիւնն միջոցներ ձեռք առնու ժողովուրդն այդպիսի վտանգէ մը փրկելու համար, ինչպէս կը պահանջեն օրէնքն ու բանականութիւն:

— Պուլկարիոյ Աղեքսանդր Իշխանի եղբայրն իշխան Հէնրի Ֆ. Պաթէնպէրկ մօտերս պիտի ամուսնանայ Վիքթորիա թագուհւոյն կրտսերագոյն դստեր հետ, սոյն առթիւ Աղեքսանդր իշխանն կուղեւորի յԱնգղիա:

— Վերջին մարդահամարի վիճակագրութեան մը նայելով մայրաքաղաքիս բոլոր բնակչաց թիւն 875,565 է, քանի որ 1,296 ին կատարուած մարդահամարը միայն 331,000 էր:

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ասուանէ եւ Գահիրէէ եկած լուրերն կը հաստատեն Մէհտիի մեռած ըլլալն: Շէյխ մը ի Գահիրէ ըսած է թէ ինքը ներկայ գտնուած է Մէհտիի յուղարկաւորութեանն որ տեղի ունեցեր է Յունիս 29:

— Թուրքո-Սերպիական երկաթուղեաց միացման գծերու շինութեանց սկզբնաւորութիւնը կատարուեցաւ երէկ մեծ հանդիսիւ:

Ա.Զ.Գ.

Կիւլտէսմէի ասար (Փունջ երկոց) Օսմ. լեզուն նոր ուսանողաց համար խիստ օգտակար եղող գրքոյկի Ա. Մասն սպատեղու վրայ ըլլալով կը ծանուցուի ամենուն՝ որ եթէ մնացածին բոլորը կամ կէսը մէկանց գնել ուզող ըլլալ, գոհացուցիչ զեղջ մը կը խոստացուի Հեղինակին կողմանէ:

Խմբագիր-ՏՅՈՐԷՆ

Լ. ՍՏԵՓԱՆ Խ. ԻԹԻԻԾԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

Տպագր. Գ. Պաղտապեան

(ԱՐԱՄԵԱՆ)

Զագմագըրլար Յակոբեան խան, Թիւ 13